

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

waardevolle toevoeging aan de literatuur over psychoanalyse. Dit boek verdient een plaats in psychologische bibliotheken en zowel psychoanalytische als psychotherapeutische opleidingscentra maar ook op het bureau van elke psychotherapeut en psychoanalyticus.

«In den beginne was het narcisme...»

Bespreking van

Leon Derckx (2006). *Wrok & begeerte — Een pastoraal-psychologisch onderzoek naar de praktijk van hoofdzonden in een cultuur van narcisme*. Budel: Uitgeverij Damon. ISBN 978 90 5573 746 8, 220 pp., € 19,90

MARC CALMEYN

«...en het narcisme is vrees geworden.»

Het onderwerp van het proefschrift *Wrok en begeerte* is origineel en boeiend. Dat waarover niet gesproken mag of kan worden maar wat wel aanwezig blijft in de westerse cultuur — hoofdzonden¹ — wordt samengebracht met dat waarover de hedendaagse mens als het ware voortdurend spreekt — narcisme — en het intrinsieke verband ertussen wordt doorgelicht.

In het eerste deel bakent theoloog Leon Derckx de twee hoofdthema's theoretisch af.

Narcisme wil hij vanuit een niet-pathologische visie verhelderen, vooral aan de hand van het werk van Kernberg en Kohut. De narcistische reactie op het niet kunnen omgaan met tekort, toont zich in de *schaamte*.² De westerse mens schaamt zich liever dan zich schuldig te voelen. Dit wordt verduidelijkt door het uitdiepen van het tweede hoofdonderwerp, namelijk hoofdzonde, aan de hand van het werk van Donald

Capps.³ Vanuit psychologisch en theologisch onderzoek vraagt deze laatste zich af «in hoeverre hoofdzonden kunnen worden beschouwd als oeroude uitdrukkingen van psychologisch onbehagen en (meer in het bijzonder) van narcistisch lijden» (p. 29). Het tweede deel van het boek wordt gevormd door de uitwerking van eigen onderzoek (methode, meetinstrumenten, databewerking, analyse van correlaties). Het «hart van de studie» (p. 104) is de toetsing van Capps' conceptuele model op empirische evidentie.⁴ Capps stelt dat varianten van zondigheid niet zozeer verklaard worden door indicatoren van welzijn (bv. levensvreedenheid) als wel door (dimensies van) narcisme. Derckx' onderzoek bevestigt deze stelling inderdaad. Zo kunnen de typische «zonden van het narcisme» (p. 114), melancholie, hoogmoed, woede en afgunst, bepaald worden.

In het volgende deel wil Derckx vanuit het onderzoek reflecteren over de huidige pastorale omgang met hoofdzonden. Al bij al is er een belangrijke verschuiving merkbaar: waar «hoofdzonde» vroeger met schuld werd verbonden (als fout tegenover een morele autoriteit) is deze nu in tijden van secularisering getekend en geketend door schaamte! Voor de pastor betekent dit concreet een herwaardering van twee traditionele werkwijzen.

Ten eerste worden Bijbelverhalen niet langer onder de noemer van schuld aangevend maar vanuit het perspectief van de schaamte. De gebroken existentie van de mens, de dynamiek van het narcisme, de ommekeer door schaamte, het paradijsverhaal, het verhaal van Jona en talloze andere beschrijvingen gaan door merg en been.

Ten tweede is er het biechtritueel. De thema's schuld en boete raken de hedendaagse narcistische mens niet in het hart (en kunnen bijgevolg niet leiden tot een echte ommekeer). Maar het brengen van verhalen kan leiden tot een eigen biografische ordening. Hierdoor kan de eigen tragiek (h)erkend worden, de zondige vluchtwegen in kaart gebracht en kan een aanzet tot ech-

te verandering gegeven worden.

De auteur wil zowel voor geestelijk begeleiders als voor hen die begeleiding vragen een werkinstrument bieden dat hij als een 'biografiegenerator' typeert. Dit is de *Zelf-confrontatiemethode* (ZKM) van Hermans, door de auteur als volgt omschreven: 'Deze methode is non-directief van aard, structureert het levensverhaal naar tijd en ruimte, velt geen oordeel en stimuleert de cliënt om diens levensverhaal op eigen kracht en naar eigen vermogen te interpreteren' (p. 141). Zich baserend Hermans' waarderings-theorie (p. 142) bespreekt Derckx uitgebreid de toepassingsmogelijkheden van de ZKM in het pastorale werkveld. Het lijkt me vooral een interessante methode om cliënten op een niet-kwetsende wijze naar hun narcistische en zondige weerstanden, respectievelijk vluchtwoorden te leiden. Dit zet hen tot nadenken aan, wat de kiemen van mogelijke verandering in zich draagt. Zoals Derckx het verwoordt, is de gemeenschappelijke noemer van dit alles het bewerkstelligen van een *transformatie* van het narcisme. Het onderzoeken van de intrinsieke band tussen narcisme en hoofdzonden is interessant voor zowel de geestelijk begeleider als voor de (al of niet gelovige) professionele hulpverlener. Het vormt immers het kruispunt waar beide disciplines elkaar kunnen vinden, elk met respect voor de eigenheid van de ander. Maar vooral slaagt de auteur erin om het 'achterhaalde' concept van de hoofdzonden nieuw leven in te blazen. Het zou zonde zijn om geen kennis te maken met dit boek...

Noten

- 1 In de *Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie* wordt hoofdzonde omschreven als: 'voornaamste zonde, de oorzaak van vele andere zonden' en *zonde* als: 'iedere vrijwillige overtreding van de goddelijke of zedelijke wetten'. Er zijn zeven hoofdzonden: *hebzucht, lust, hoogmoed, woede, gulzigheid, afgunst, luiheid*. Vroeger waren er acht (luiheid/traagheid is de verdichting van *apathie* en *melancholie*). Dit aantal wordt ook in dit onderzoek opgenomen.

- 2 'In algemene zin kan schaamte worden omschreven als een ellendig besef van onvolmaaktheid' (p. 26).
- 3 Capps is 'William Harte Felmeth Professor of Pastoral Theology' aan het Princeton Theological Seminary (p. 13).
- 4 Dit onderzoek werd met sociaal-wetenschappelijke methoden uitgevoerd, waarbij 501 vragenlijsten verwerkt werden. De acht aangehaalde hoofdzonden konden tot twee factoren worden herleid, namelijk 'wrok' en 'begeerte'. De samenhang tussen welzijn, narcisme en hoofdzonden werd onderzocht met bovenvermelde conclusie tot gevolg.

Over herinneren en vergeten

Bespreking van

Günther Bittner (red.) (2006). *Ich bin mein Erinnern — Über autobiographisches und kollektives Gedächtnis*. Würzburg: Königshausen & Neumann.
ISBN 978 3 8260 3433 6, 176 pp., € 19,80

WALTER SCHÖNAU

Een drieëntwintigjarige bankemployé merkt dat er in de kelder van zijn huis een brandje is ontstaan. Hij rent in paniek, 'Brand, brand!' roepend, het huis uit. Zijn vriend blijft binnen, belt de brandweer die al gauw komt en het vuur snel blust. De volgende dag is de bankemployé in de war, hij denkt dat hij zeventien jaar oud is, lijdt aan een ernstige geheugenstoornis en moet in een kliniek opgenomen worden. Na verloop van tijd blijkt daar dat hij op vierjarige leeftijd gezien heeft hoe iemand in zijn auto is verbrand, zonder dat iemand hulp heeft kunnen bieden. Deze traumatische jeugdherinnering verhinderde dus niet alleen een adequate reactie op het brandje, maar verstoorde, eenmaal gereactiveerd, zijn hele psychische realiteit. Dit geval van een psychogene amnesie, verteld door H.J. Mar-